

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Antonia Lundmark

När blir man kränkt?

- en kritisk studie av skadeståndslagens kränkingsersättning

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte, frågeställningar och avgränsningar	4
1.2 Metod och material	5
1.3 Forskningsläge	6
1.4 Disposition	6
2 HISTORIK	7
2.1 Från medeltid till strafflag	7
2.2 Införandet av skadeståndslagen	9
2.3 Några viktiga lagändringar	11
3 GÄLLANDE RÄTT	13
3.1 Kriterierna i 5:6 1 st SkL	14
3.2 Kränkingsrekvisitet och skaderekvisitet	15
3.3 Brottsrekvisitet	16
3.4 Allvarlighetsrekvisitet	19
4 DEN JURIDISKA DISKUSSIONEN	22
4.1 Upprättelse	22
4.2 Värderingssvårigheter och motiveringsbrister	22
4.3 Skadeståndsrättsliga principer	23
5 ANALYS OCH SLUTSATSER	24
5.1 Uppkomst och utveckling	24
5.2 Dagens kränkingsersättning	24
5.3 Godtyckliga bedömningar	25

5.4	För- och motargument	26
5.5	Sammanfattande slutsats	28
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	31

Summary

In the Swedish Tort Liability Act (skadeståndslagen) Chapter 2, Section 3, there is currently a provision stating that a person who seriously violates another person through a crime which involves an assault on his person, liberty, peace or honor, shall compensate the damage the violation involves. The underlying ideas behind this provision were prescribed by law already in the middle ages, and the provision has developed and become more extensive since then. The section has become interesting since the increasing usage of the word “violation” in everyday language makes the real meaning of the word and purpose of the section questionable.

The essay describes the historical background to the present regulation, investigates the situations when compensation can be given, and analyzes the sustainability of some of the most common arguments that occur in the legal debate surrounding the provision. The purpose is to demonstrate that the word “violation” is too diffuse, which has created a contradictory case law, where the word “violation” sometimes is given a far too narrow and sometimes far too generous meaning. I have used the preparatory works leading up to current legislation, case law and literature in order to answer the essay’s questions.

According to the section, it is the damage that the violation involves that shall be compensated and that damage should be estimated by objective criteria that focus on the act itself. There are guidelines in the Tort Liability Act’s Chapter 5, Section 6, but that section is not exhaustive - the circumstances in each case should be taken into account. The essay shows that the meaning of the word “crime” has become more extensive, while the exact limitations of which crimes that are covered by the provision are uncertain. It is also uncertain when a violation is serious enough to be covered by the provision.

Sammanfattning

I den svenska skadeståndslagens 2 kap 3 § finns idag en bestämmelse som anger att den som har utsatt någon för en allvarlig kränkning som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär. De grundläggande idéerna bakom bestämmelsen var lagstadgade redan på medeltiden, och sedan dess har paragrafen utvecklats och blivit mer omfattande. Paragrafen har blivit intressant, då det faktum att ordet ”kränkning” allt oftare används i vardagsspråket gör att ordets egentliga innebörd och bestämmelsens syfte kan ifrågasättas.

Uppsatsen redogör för den historiska bakgrunden till den nuvarande bestämmelsen, utreder i vilka situationer kränkningsersättning kan utgå och analyserar några av de mest vanligt förekommande argumenten som förekommer i den juridiska diskussionen kring bestämmelsen. Syftet är att påvisa att kränkningsbegreppet idag är för oklart, vilket gör att domstolarnas tolkningar har skapat en motstridig praxis, där de ibland ger kränkningsbegreppet en alldeles för snäv och ibland en alldeles för generös innebörd. För att besvara uppsatsens frågeställningar har förarbeten, praxis och litteratur använts.

Enligt paragrafen är det skadan som kränkningen innebär som ska ersättas och den ska bedömas utifrån objektiva kriterier som fokuserar på gärningen som sådan. Det finns riktlinjer i skadeståndslagens 5 kap 6 §, men den paragrafen är inte uttömmande, utan hänsyn ska tas till omständigheter i varje enskilt fall. Uppsatsen visar att brottsrekvisitet har blivit alltmer omfattande, samtidigt som de exakta gränserna för vilka brott som ska omfattas av paragrafen är oklara. Det är också oklart när en kränkning är tillräckligt allvarlig för att omfattas av paragrafen.

Förkortningar

BRL	brottsskadelagen (1978:567)
BrB	brottsbalken (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen)
HD	Högsta Domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
RH	Rättsfall från hovrätterna
SkL	skadeståndslagen (1972:207)
SL	1864 års strafflag

1 Inledning

Ett ord som används ofta i dagens samhällsdebatter är ordet ”kränkt”. Det är då ofta fråga om att människor känner att någon har kränkt dem genom ett handlande eller en passivitet. Jag har länge tyckt att den här ökade användningen av ordet är intressant och undrat vad ordet egentligen betyder i dagens samhälle. Ett överanvänt ord kan ”urvattnas” och definitionen kan idag uppfattas som oklar. Av denna anledning ville jag ta reda på mer kring hur den juridiska definitionen av kränkning ser ut och därför valde jag detta uppsatsämne.

1.1 Syfte, frågeställningar och avgränsningar

Denna uppsats syftar till att utreda vad en kränkning enligt den generella regeln i 2 kap 3 § skadeståndslagen (1972:207), SkL, innebär och i vilka situationer som ersättning kan utgå. Min ståndpunkt är att kränkningensbegreppet är för oklart, vilket gör att domstolen ibland tolkar det för snävt, ibland för generöst och ibland väldigt motstridigt i förhållande till tidigare domar. Det övergripande syftet med denna uppsats är därför att ur ett rättskritiskt perspektiv klargöra och analysera den gällande rätten för att bevisa denna tes. Syftena med uppsatsen kan uppdelas i följande frågeställningar:

1. Hur har dagens bestämmelse om kränkningensersättning i 2 kap 3 § SkL uppkommit och hur har utvecklingen sett ut?
2. I vilka situationer utgår kränkningensersättning idag?
3. Har domstolarna en stor möjlighet att godtyckligt tolka paragrafens rekvisit från fall till fall?
4. Vilka argument framförs för och emot kränkningensersättning i den juridiska diskussionen?

Jag avgränsar mig till att enbart diskutera den generella kränkingsregeln i 2 kap 3 § SkL. Det faktum att kränkingsersättning exempelvis kan utgå med stöd av speciallagar och Europakonventionen (EKMR) kommer inte att behandlas. Inte heller statens skyldighet till kränkingsersättning kommer att beröras. Uppsatsen kommer endast i viss mån att behandla kränkingsersättningens storlek och diskussioner kring praxis i utdömda belopp kommer inte att vara ingående. Fokus kommer istället främst att vara på begreppen i paragrafen och vad som krävs för att kränkingsersättning överhuvudtaget ska utgå.

1.2 Metod och material

Denna uppsats ska utifrån en rättsdogmatisk metod besvara frågeställningarna. Först ska jag klarlägga gällande rätt, både hur lagstiftaren definierar den och hur domstolen tillämpar den. Jag ska även utifrån juridisk litteratur och artiklar se hur diskussionen kring och kritiken för och emot bestämmelsen har sett ut. Sedan ska jag utifrån ett rättskritiskt perspektiv djupare analysera den gällande rätten och argumenten i den juridiska debatten.

För att besvara uppsatsens frågeställningar har jag använt mig av källor och litteratur. De källor som jag har använt består av förarbeten och domstolsavgöranden. Vad gäller litteratur har jag använt mig av en generell bok om skadeståndsrätt av Jan Hellner. Även lagkommentarsboken till skadeståndslagen har varit viktig. Jag har också använt böcker och artiklar som mer specifikt handlar om kränkingsersättning, skrivna av Sandra Friberg, Mårten Schultz, Karl Dahlstrand och Håkan Andersson.

1.3 Forskningsläge

Vad gäller nuvarande och tidigare gällande rätt finns mycket material att tillgå i både förarbeten och domstolsavgöranden. Vad gäller kritik mot kränkingsersättningsbestämmelsen har den kommit från ett fåtal författare. Sandra Fribergs avhandling behandlar kränkingsersättningen och får anses vara omfattande, då hon har utrett bestämmelsen och satt in den i en jämförande kontext med andra rättsområden. Avhandlingen utreder gällande rättsläge på ett objektivet sätt och innehåller relativt få personliga åsikter. Mårten Schultz har också författat texter i ämnet och han har kritiserat kränkingsbegreppet i sig och argumenterat för att begreppet är felkonstruerat och att bestämmelsen är felplacerad. Karl Dahlstrand har skrivit om kränkingsersättning, men främst fokuserat på de rättssociologiska konsekvenserna. Håkan Andersson har skrivit analyserande artiklar om kränkingsersättningen, som ofta diskuterar specifika rättsfall. I övrigt är forskningen och diskussionen i den juridiska litteraturen något begränsad. Till skillnad från ovannämnda författares argument vill jag framhålla att kränkingsersättningen i grunden är en viktig och korrekt konstruerad paragraf, men att dagens vaghet kring begreppet kränkning skapar ett alltför oklart rättsläge.

1.4 Disposition

Uppsatsen kommer inledningsvis i kapitel 2 att redogöra för historiken bakom 2 kap 3 § SkL och ta upp de viktigaste hållpunkterna som har lett fram till dagens alltmer omfattande bestämmelse. Kapitel 3 kommer sedan att beskriva gällande rätt utifrån både förarbeten och domstolsavgöranden. Efter det kommer jag i kapitel 4 att redogöra för argumenten som förekommer i den juridiska litteraturen, för att avslutningsvis i kapitel 5 analysera och diskutera mina slutsatser av det jag har anfört i uppsatsen.

2 Historik

”Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.”

Så lyder 2 kap 3§ SkL idag, men dagens bestämmelse om kränkingsersättning har, liksom många andra delar av nuvarande bestämmelser i SkL, sitt ursprung långt tillbaka i tiden. För att få en bättre förståelse för hur dagens lydelse ser ut, är det viktigt att se hur paragrafen har utvecklats. I detta kapitel ska jag därför redogöra för de viktigaste händelserna som har lett fram till paragrafens nuvarande lydelse.

2.1 Från medeltid till strafflag

Redan under medeltiden ansåg man att om en människa hade blivit kränkt, så fanns en rätt till upprättelse genom att hämnas på angriparen. Denna vedergällningshandling var ofta väldigt brutal och resulterade ofta i en ond cirkel av nya hämndaktioner. För att bryta det mönstret började man istället använda en form av botsystem. Boten utvecklades till att bli den vanligaste påföljden vid skadegörande handlingar. Vid den här tidpunkten fanns dock inga allmänna skadeståndsregler, utan endast en uppräknning av olika skadegörande handlingar kopplat till var sin specifik sanktion.¹

Bestämmelser om ersättning för ideella skador som tillfaller målsäganden fanns stadgade redan i landskapslagarna och när 1734 års lag trädde ikraft utvecklades bestämmelsernas omfattning ytterligare, bland annat med möjligheten att få ersättning för sveda och värk.² Vid införandet av 1864 års strafflag (SL) ansåg man att det fanns en separation mellan straff och skadestånd, men att de var väldigt likartade eftersom de båda skulle bygga

---

¹ Friberg, 2010, s. 41-44.

² Dahlstrand, 2012, s. 60.

på skuldprincipen att en sanktion förutsätter att personen har handlat uppsåtligt eller varit oaktsam. Man menade dock samtidigt att straffet och skadeståndet hade olika syften – straffet skulle avskräcka ifrån den felaktiga viljan och skadeståndet skulle reparera den skedda skadan. Reglerna om skadestånd placerades i strafflagen, vilket berodde på den enkla anledningen att det lagstiftningsarbetet blev färdigt före det utdragna arbetet med civillagstiftningen.³

Huvudregeln enligt SL var att ersättning bara kunde utgå för materiella skador eller skador som kunde ersättas med pengar. Det fanns två undantag. Det första undantaget innebar att ersättning vid kroppsskada kunde utgå för sjukvårdskostnad, förlorad arbetsinkomst, personskada, sveda och värk, lyte eller stadgivarande men. Det andra undantaget, som kan anses vara föregångare till dagens 2 kap 3 § SkL, gav rätt till gottgörelse för lidande som hade skett genom brott mot den personliga friheten, eller genom falsk angivelse eller genom någon annan ärekränkande gärning. I 6 kap 3 § SL, där bestämmelsen återfanns, användes ordet ”vedergällning” istället för ”ersättning”, vilket tyder på att pengarna inte syftade till att kompensera en kostnad, utan att de snarare skulle fungera som en form av ”tröstpenning”. Formuleringen av paragrafen gjorde att domaren i det enskilda fallet fick avgöra om brottet verkligen medfört ett sådant lidande som det syftades till i paragrafen och skadeståndets storlek fick bestämmas genom en skälighetsbedömning, där man exempelvis kunde ta hänsyn till den skadelidandes ställning och gärningens svårighetsgrad.⁴

År 1965 började en ny brottsbalk (1962:700), BrB, att gälla, men reglerna om skadestånd i SL fortsatte att gälla fram till 1972, då SkL trädde ikraft. Mellan 1864 och 1972 var det även i den dömande verksamheten en väldigt försiktig rättsutveckling inom detta rättsområde. Vedergrällning på grund av

---

³ Friberg, 2010, s. 47-48.

⁴ Friberg, 2010, s. 47-50.

lidande prövades sällan i domstol, vilket kan ha berott på att det ofta var meningslöst att väcka talan, då skadevållaren sällan hade råd att betala.⁵

2.2 Införandet av skadeståndslagen

Samhället utvecklades snabbt, både ekonomiskt och tekniskt, vilket gjorde att behovet av en ny skadeståndslagstiftning ökade. Det viktigaste förslaget till materiella ändringar inom skadeståndsrätten lades fram år 1950 av Ivar Strahl. Detta förslag bidrog till att två kommittéer tillsattes för att utreda skadeståndsrätten. Även tillkomsten av en ny brottsbalk gjorde att diskussionen kring att ha en civillagstiftning om skadeståndsrätt ökade. Ett lagförslag lades fram och år 1972 antogs det av riksdagen. Även de nordiska grannländerna antog liknande skadeståndslagar runt denna tid. I Norge antogs en skadeståndslag år 1969, i Finland år 1974 och i Danmark år 1984.⁶

Genom 1972 års skadeståndslag utvidgades tillämpningsområdet för den gamla bestämmelsen 6 kap 3 § SL till att omfatta fler typer av brottsligt ofredande än brott mot den personliga friheten. Bestämmelsen togs in i 5 kap SkL och i propositionen uppräknades ett stort antal brott för att klargöra regelns omfattning. Förutom brott mot den personliga friheten i form av människorov, olaga frihetsberövande, försättande i nödläge, olaga tvång, olaga hot, hemfridsbrott, olaga intrång och ofredande, skulle även vissa sedlighetsbrott som innebar angrepp på person falla in under paragrafen, exempelvis våldtäkt, våldförande och frihetskränkande otukt.⁷ Våldtäkt kunde i vissa fall redan enligt SL föranleda ersättning om det ansågs vara hänförligt till ett frihetsberövande som var jämförligt med att binda eller spärra in personen. Ersättning gavs inte för kränkningen av personens kropp eller frid i sig.⁸ I lagförslaget ansågs även misshandel, rån, utpressning,

---

⁵ Friberg, 2010, s. 51.

⁶ Friberg, 2010, s. 51-54.

⁷ Prop. 1972:5, s. 569-571.

⁸ SOU 1992:84, s. 89.

mordbrand och andra allmänfarliga brott i vissa fall kunna falla in under bestämmelsen.⁹ Den här uppräknigen var dock inte uttömmande. Det lämnades upp till domstolarna att avgöra om även andra brott kunde omfattas och var de exakta gränserna för ersättning gick.¹⁰

I propositionen till skadeståndslagen diskuterades även skadeståndets storlek. I SL fanns inga anvisningar om vad som skulle ligga till grund för storleksprövningen. Propositionen framhöll att man i det enskilda fallet fick göra en uppskattning av den lidandegrad som hade tillfogats den kränkte, men det gavs fingervisningar kring vad som skulle beaktas. Intensiteten i personens subjektiva upplevelse av kränkningen skulle ha betydelse, men framför allt skulle allmänna etiska och sociala värderingar vara avgörande. Väsentligt var då under vilka omständigheter kränkningen hade skett, exempelvis om det hade fått stor spridning i massmedia. Dock preciserades inga normer mer än så, då förhållandena mellan olika fall ansågs kunna vara så olika. Det lämnades till domstolarna i det enskilda fallet att avgöra.¹¹

I propositionen till lagen finns det inga djupgående motiveringar kring syftet med ersättningen.¹² Det finns bara ett övergripande resonemang kring att det är samhällets uppgift att lindra det fysiska och psykiska lidande som en personskada kan medföra för en människa.¹³ I propositionen framhävs också att målsättningen för det framtida reformarbetet på detta område ska vara att skapa regler som dels tillgodoser samhällets krav på social rättvisa och trygghet och dels leder till att samhällets och den enskilde individens resurser utnyttjas på bästa sätt.¹⁴ Departementschefen förhöll sig kritisk till att skadeståndet verkligen har en preventiv effekt, med hänvisning till att saknas underlag för att i termer och siffror påvisa att vetenskapen om att ett

---

⁹ Prop. 1972:5 s. 569-571.

¹⁰ Prop. 1972:5 s. 571.

¹¹ Prop. 1972:5 s. 572.

¹² Friberg, 2010, s. 56.

¹³ Prop. 1972:5 s. 74.

¹⁴ Prop. 1972 :5 s. 83.

visst handlingssätt är ersättningsgrundande hos människor är moralbildande och avskräckande.¹⁵

2.3 Några viktiga lagändringar

År 1975 gjordes ändringar i skadeståndslagen. Reglerna om psykiskt lidande flyttades, i stort sett oförändrade, från 5 kap 1 § 1 st SkL till 1 kap 3 § SkL. Genom denna ändring utvidgades också de uppräknade ersättningsgrundande brotten till att omfatta även intrång i förvar, olovlig avlyssning och brytande av post- eller telehemlighet. Ändringen skulle göra skadestandsregleringen mer enhetlig, då dessa brott ansågs vara fridsbrott av samma slag som de tidigare omfattade brotten.¹⁶ År 1986 utvidgades de uppräknade brotten under samma paragraf ytterligare till att omfatta även olaga diskriminering, då även detta brott ansågs ligga väldigt nära de tidigare omfattade brotten. Innan hade olaga diskriminering visserligen kunnat ge ersättning för lidande, men bara i de fall då det samtidigt hade inneburit en ärekränkning mot personen.¹⁷

År 1992 kom en utredning som behandlade ersättning för kränkning genom brott.¹⁸ Här diskuterades bland annat sambandet med brottsskadeersättning, som innebär att en skadelidande, om gärningsmannen inte kan betala eller förblir okänd, kan få rätt till ersättning från staten enligt brottsskadelagen (1978:567), BRL, istället.¹⁹ I utredningen menade man att brottsoffrets ställning borde stärkas i samhället, men samtidigt så skulle inte alla slags kränkningar som kan uppkomma i samvaron mellan människor omfattas, eftersom samhällsresurserna är begränsade, vilket gör att man måste prioritera att använda dem där de verkligen behövs. Därmed framhölls

---

¹⁵ Prop. 1972:5 s. 80-81.

¹⁶ Prop. 1975:19 s. 88.

¹⁷ Prop. 1985/86:98 s. 119-120.

¹⁸ SOU 1992:84.

¹⁹ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.aspx?id=1734>

betydelsen av att avgränsa kränkningarna till kränkningar av det allvarligare slaget.²⁰

I utredningen fanns även en viktig diskussion kring brottsrekvisitet. Att brott skulle krävas för att ersättning skulle utgå hade tidigare tagits bort i dansk rätt,²¹ men man ansåg att det inte fanns några starka skäl för att ta bort dem i den svenska skadeståndslagen, bland annat med hänvisning till att det skulle skapa rättstekniska problem.²² Man ansåg också att brottsrekvisitet inte kan slopas utan att det istället uppställs något annat kriterium som ersättningsgrund. Exempelvis fanns det i dansk rätt ett krav på att kränkningen skulle vara ”rättsstridig”.²³ Lagförslaget från regeringen kom många år senare och trädde ikraft först år 2002.²⁴ Förslaget överensstämde med utredningens förslag i innehållet, men var annorlunda utformad.²⁵

Denna lagändring²⁶ har lett oss fram till dagens gällande paragraf. Utifrån redogörelsen i detta kapitel kan man konstatera att kränkningserättningen under lång tid har kommit att utvidgas till att omfatta allt fler brott, även om man har framhållit att kränkningarna måste vara ”allvarliga”. Det bör också poängteras att användningen i samhället av ordet kränkning under denna tid har förändrats väldigt mycket parallellt med den juridiska utvecklingen. När ordet införlivades i språket under medeltiden betydde det ”försvaga” eller ”fördärva”, medan det i dagens samhälle mer har fått innebörden av att ”såra” någon.²⁷

---

²⁰ SOU 1992:84 s. 209-210.

²¹ SOU 1992:84 s. 223.

²² SOU 1992:84 s. 226.

²³ Prop. 2000/01:68 s. 48.

²⁴ Prop. 2000/01:68 s. 62.

²⁵ Prop. 2000/01:68 s. 47.

²⁶ lag (2001:732) om ändring i skadeståndslagen

²⁷ Andersson, Håkan, *Kränkningserättningens utvidgning – vad kan man (inte) bli kränkt av*, InfoTorg, Stockholm, 2011-02-07.

3 Gällande rätt

Enligt dagens utformning av 2 kap 3 § SkL ska den som allvarligt kränker någon annan genom ett brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ersätta den skada som kränkningen innebär. Samtidigt som denna lagändring antogs, infördes även en ny regel i 5 kap 6 § 1 st SkL som anger hur kränkingsersättningen ska bestämmas:

”Skadestånd med anledning av kränkning bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Därvid skall särskilt beaktas om handlingen

- 1. haft förnedrande eller skändliga inslag,*
- 2. varit ägnad att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa,*
- 3. riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet,*
- 4. inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande, eller*
- 5. varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet.”*

Denna paragraf är vägledande dels i bedömningen om en allvarlig kränkning har skett eller inte och dels för fastställandet av ersättningens storlek. Därför måste rekvisiten i 2 kap 3 § SkL alltid beaktas tillsammans med dessa objektiva kriterier i 5 kap 6 § 1 st SkL.²⁸ I detta kapitel ska jag först inledande redogöra för vilka brott dessa kriterier tar syfte på, för att underlätta förståelsen när jag sedan fortsätter att diskutera de viktiga rekvisiten i 2:3 SkL; kränkingsrekvisitet i kombination med skaderekvisitet, brottsrekvisitet och allvarlighetsrekvisitet. Jag ska redogöra för om dessa rekvisit ger kränkingsbegreppet en snäv eller bred innebörd och huruvida praxis är motstridig eller inte.

---

²⁸ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 332-333.

3.1 Kriterierna i 5:6 1 st SkL

Uppräkningen i 5 kap 6 § 1 st SkL är inte uttömmande, utan domstolen får bestämma vad som ska beaktas i varje enskilt fall. Paragrafen är dock vägledande och enligt den ska man se till handlingens *art och varaktighet*, vilket innebär att vissa brott anses vara svårare kränkningar av den personliga integriteten än andra och att övergrepp som upprepas eller sker under en längre tid oftast innebär en svårare kränkning än andra.²⁹

Paragrafens första punkt nämner handlingar som har *haft förnedrande eller skändliga inslag*, vilket framför allt syftar på sexualbrotten. Särskilt allvarligt är exempelvis gruppvåldtäkter och våldtäkter med inslag av tortyr. Det är viktigt att poängtera att det bara är den kränkande handlingen i sig som åsyftas i paragrafen – den allmänna förnedring som en skadelidande kan uppleva i exempelvis en efterföljande rättegångsprocess kan inte hänföras hit.

Den andra punkten i samma paragraf berör handlingar som är ägnade att *framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa*. Här åsyftas främst allvarliga våldsbrott som har utförts med betydande grymhet eller hänsynslöshet. Den tredje punkten nämner gärningar som har *riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet*, vilket tar sikte på de situationer då gärningsmannen utnyttjar brottsoffrets oförmåga att försvara sig. Denna bestämmelse är viktig när det är ett brott mot ett barn, en äldre eller någon med ett psykiskt eller fysiskt handikapp. Den fjärde punkten tar sikte på situationer då handlingen har *inneburit ett missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande*, vilket främst syftar på sexuellt utnyttjande av underårig, men även exempelvis situationer då en arbetsgivare utnyttjar en arbetstagares beroendeställning kan omfattas. Den femte och sista punkten i paragrafen nämner en handling som *varit ägnad*

---

²⁹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 337.

att väcka allmän uppmärksamhet. Detta kriterium tar främst sikte på ärekränkingsbrotten och i synnerhet förtal.³⁰

3.2 Kränkingsrekvisitet och skaderekvisitet

En kränkning enligt skadeståndslagens utformning är ett vidsträckt begrepp, som består av en handling eller underlåtenhet som typiskt sett skapar en viss typ av känslor, exempelvis rädsla, skam eller förnedring. Enligt regeln kan man få skadestånd för ”den skada som kränkningen innebär”.³¹ Termen ”skada” ersatte den tidigare formuleringen ”lidande”. Ordet byttes ut dels för att ”lidande” ofta används för att beskriva kriterierna för ideell skada vid personskada och dels för att begreppet lidande ofta anses ge uttryck för något subjektivt.³² Enligt förarbetena är det inte den skadelidandes upplevelse som ger rätt till ersättning, utan det är det kränkande gärningen i sig som är avgörande. Skadan ska i huvudsak bedömas utifrån objektiva kriterier, bland annat efter de riktlinjer som anges i 5 kap 6 § SkL. Det finns dock utrymme att ta hänsyn till den drabbades upplevelse i det enskilda fallet.³³

Ett mycket uppmärksammat rättsfall där Högsta Domstolen (HD) tog ställning till kränkingsbegreppet är *NJA 2007 s. 540*. I fallet hade en treårig flicka utnyttjats sexuellt medan hon sov. Hon hade inget minne av händelserna, hade inte efteråt informerats om dem och kanske aldrig heller skulle informeras om dem. Hovrätten gick förhållandevis strikt efter lagtexten och menade att det som ska ersättas är den skada som den kränkande gärningen har framkallat, vilket förutsätter att sådan skada konkret har framkallats. Om någon skada inte har förekommit eftersom den utsatte inte varit medveten om vad som har hänt, så ska ersättning inte utgå,

---

³⁰ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 338-339.

³¹ Hellner, 2010, s. 79.

³² Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 66.

³³ Prop. 2000/01:68 s. 66.

även om gärningen i sig kan framstå som kränkande för en utomstående person. Eftersom flickan inte hade varit medveten om vad som hade hänt och flickans mamma uppgett att hon inte planerade att i framtiden berätta det för henne heller, menade hovrätten att flickan inte kunde ha ansetts blivit kränkt i den mening som avses i 2 kap 3 § SkL och att hon därmed inte var berättigad till kränkingsersättning utöver det ersättningsbelopp som den tilltalade redan hade medgivit.

HD valde dock en annan linje, som jämfört med hovrättens bedömning baserades mer på förarbeten. De menade att det som ska ersättas i sig inte är en uppkommen skada utan det avgörande är om en kränkning i objektiv mening har skett. En sådan bedömning ska vara baserad på etiska och sociala värderingar av gärningen, vilket gör att flickan inte måste ha varit medveten om angreppet. Inte heller det faktum att hon kanske aldrig skulle informeras om gärningarna är då skäl till att hon inte skulle vara berättigad till kränkingsersättning. HD påpekade att det visserligen framkommer i förarbeten att det finns utrymme att ta hänsyn till den enskildas upplevelse, men att det uttalandet inte kan vara avsett för dessa situationer, utan främst vara till för situationer då den utsatte kan sägas ha avstått från att värna om sin integritet. HD bortsåg med andra ord från det uttryckliga skaderekvisit som uppställs i lagtexten och menade att gärningen i sig var tillräcklig grund för skadestånd. Flickan fick i fallet 50 000 kronor i kränkingsersättning.

3.3 Brottrekvisitet

En annan viktig fråga är vilka brott som omfattas av bestämmelsen. Tidigare utformning av bestämmelsen innehöll en uppräknning av de brottstyper som kunde medföra ansvar, men dagens bestämmelse beskriver bara mer allmänt den brottsliga handlingens karaktär.³⁴

---

³⁴ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 66.

Gemensamt för de brott som omfattas är att de angriper på den skadelidandes personliga integritet. Först anges i lagtexten att brott som innefattar angrepp på annan *person* omfattas. Till sådana brott hör bland annat misshandel, mordförsök och liknande brott som innebär våld.³⁵ Ett angrepp på annans *frihet* innebär att ett angrepp har skett mot en persons rörelse- eller handlingsfrihet, som exempelvis olaga frihetsberövande, människorov, rån, olaga tvång och utpressning. Angrepp på en persons *frid* syftar till att skydda den enskildes rätt att vara ifred och brott som innefattas där är bland annat olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, brytande av post- och telehemlighet och olaglig avlyssning.³⁶ Karaktäristiskt för brott mot annans *ära* är att de tar sikte på angrepp som riktar sig mot en persons självkänsla eller anseende, som exempelvis förtal, mened med uppsåt att skada oskyldig och falsk eller obefogad angivelse.³⁷

Det kan anses vara logiskt om enbart brott som begåtts med uppsåt kan innebära en kränkning, men även oaktsamma brott kan nu omfattas enligt rättspraxis. Ett vägledande rättsfall kring detta är *NJA 1997 s. 315*. I fallet hade skadevällaren kört bil grovt alkoholpåverkad och struntat i att bromsa eller väja för en fotgängare som gick vid väggkanten. Fotgängaren blev påkörd, hamnade medvetslös på marken och blev efter händelsen svårt invalidiserad. Skadevällaren hade dessutom smitit från platsen. HD menade att bestämmelsens ordalydelse gav utrymme för en tillämpning av kränkingsersättningsbestämmelsen även vid oaktsamhetsbrott, men påpekade också att exemplifieringen av brott i motiven bara utgjordes av uppsåtliga sådana. Dock var inte uppräknningen i motiven uttömmande, och det lämnades på domstolarna att med hjälp av motiven avgöra hur långt gränserna för skadeståndsansvar skulle gå. HD framhöll, med hänvisning till motiven, att det avgörande inte är vilken brottstyp som rent straffrättsligt går att hänföra gärningen till, utan det som är av betydelse är om brottet angriper mot ett sådant intresse som regeln avser att skydda. Som huvudregel, menade HD, borde det vara så att för att en gärning ska kunna

---

³⁵ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 67-68.

³⁶ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 68.

³⁷ Hellner, 2010, s. 80.

kränka någon, måste det kunna förutsättas att handladet har skett med uppsåt. Dock, menade HD, fanns det undantag. Om en skadevällare gjort sig skyldig till så pass grov vårdslöshet att personens handling närmar sig en uppsåtlig handling och därmed kan anses ha samma kränkande innebörd som ett uppsåtligt brott, så måste det kunna ge kränkningersättning. Även i *NJA 1997 s. 572* dömdes en tilltalad till kränkningersättning på grund av vårdslöshet. I fallet hade mannen gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik och vållande till kroppsskada genom att i hög hastighet köra in i en dörr på en polisbil och därmed skada en polisman som stod bakom dörren.

Dessa två rättsfall nämndes i förarbetena till 2000/01 års lagändringar, där man ”godkände” HD:s praxis och framlade att HD:s resonemang kring kränkningersättning för oaktsamhetsbrott ska gälla även i fortsättningen.³⁸ HD har i senare praxis framhållit vikten av att oaktsamheten är av mycket svår grad. I *NJA 2012 s. 358* hade en alkoholpåverkad person kört en bil som voltade och ledde till att en passagerare skadades så allvarligt att han bland annat fick amputera en arm. HD menade att omständigheterna i detta fall betydligt skilde sig ifrån de två ovannämnda, då den oaktsamma körningen inte innebar att hon medvetet hade tagit risken att passagerarna skulle bli skadade. Omständigheterna ansågs inte vara så försvårande att de närmade sig en uppsåtlig handling med samma kränkande innebörd som ett uppsåtligt angrepp på den skadelidandes integritet, vilket gjorde att skadeståndstalan ogillades.

Vad gäller förmögenhetsbrott, ger de som huvudregel inte rätt till kränkningersättning, med undantag för i den mån de är förknippade med andra brott, som gör att de kan omfattas. Exempelvis kan kränkningersättning utgå vid bostadsinbrott. I *NJA 2011 s. 3* utgick kränkningersättning för ett inbrott, trots att de som bodde i huset inte var hemma vid tidpunkten för inbrottet. HD menade att bostadsinbrott generellt är en allvarlig kränkning om målsäganden befinner sig i bostaden vid inbrottet, men att det också ska kunna utgå kränkningersättning om

---

³⁸ Prop. 2000/01:68 s. 49.

målsäganden inte är hemma, under förutsättning att förövarens beteende, skador i bostad, kvarlämnade spår, graden av intrång och omständigheter i övrigt medför en särskilt omfattande förgripelse på den skadelidandes privatliv och frid. Även i förarbetena diskuterades inbrott och där ansåg man att kränkingsersättning kan utgå även om de skadelidande inte är hemma, förutsatt att bostaden skövlats eller att brottet har haft andra särskilt hänsynslösa inslag.³⁹ Att det behövde vara särskilt hänsynslöst motiverades med att en mindre restriktiv hållning skulle få orimliga samhällsekonomiska konsekvenser med en motsvarande ersättningsrätt enligt BRL, eftersom den lagen ger rätt till brottsskadeersättning ur statskassen för personer som har drabbats av en skada till följd av brott. I lagutredningen ansåg man dock att en uttrycklig begränsning i möjligheterna till ersättning för kränkning genom inbrottsstöld inte var nödvändig.⁴⁰ I ovannämnda rättsfall ansåg HD att omständigheterna var så pass allvarliga att kränkingsersättning skulle utgå.

Brottsrekvisitet innebär inte att det måste vara fråga om ett brott enligt brottsbalken. Det krävs inte heller att skadevällaren har dömts till straff för gärningen.⁴¹ Sammanfattningsvis kan man därför säga att brottsrekvisitet generellt ger kränkingsbegreppet en väldigt bred innebörd, då allt fler brott omfattas. HD:s praxis kring vilka oaktsamma brott som ska omfattas kan även anses vara något motstridig och oklar, då de har gjort helt olika bedömningar i exempelvis *NJA 1997 s. 572* och *NJA 2012 s. 385*.

3.4 Allvarlighetsrekvisitet

2 kap 3 § SkL uppställer ett krav på att kränkningen är allvarlig. Tidigare gällande regel hade inget uttryckligt allvarlighetsrekvisit, men i praktiken utdömdes bara skadestånd vid kränkningar av allvarlig natur.⁴² Vikten av att

---

³⁹ Prop. 2000/01:68 s. 65.

⁴⁰ SOU 1992:84 s. 228-230.

⁴¹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 67.

⁴² Hellner, 2010, s. 81.

kränkningen skulle vara allvarlig hade framhållits även i tidigare lagförslag, även om ordet inte använts i själva lagtexten.⁴³

Huruvida en kränkning är allvarlig eller inte ska bedömas från fall till fall med beaktande av alla relevanta omständigheter. Vissa brott är generellt en allvarlig kränkning, framför allt flera av våldsbrotten och många av sexualbrotten.⁴⁴ Dock ersätts inte alla sexualbrott, vilket har framkommit i praxis. I hovrättsdomen *T 621-12* från 2013 gick en man in på en kvinnas arbetsplats och erbjöd henne pengar mot sexuella tjänster. Mannen dömdes i tingsrätten till dagsböter för bland annat sexuellt ofredande och kvinnan tillerkändes också kränkingsersättning på 5000 kronor. Hovrätten ändrade sedan domen till att kränkingsersättning inte skulle utgå, då det faktum att mannens uttalande inte var kombinerat med någon form av sexuellt präglad fysisk aktivitet innebar att kränkningen inte var tillräckligt allvarlig för att kränkingsersättning skulle kunna utgå. Uppställandet av ett sådant högt krav på allvarlighet när det faktiskt har begåtts ett brott, gör att kränkingsbegreppet i detta fall tolkas väldigt snävt.

Vid bedömningen av huruvida en kränkning är allvarlig eller inte, ska hänsyn också tas till den skadelidandes beteende. Om den skadelidande skulle provocera fram ett brottsligt handlande, exempelvis genom hot, så kan det göra att kränkningen inte anses vara allvarlig.⁴⁵ Detta har fått stöd även i praxis, bland annat i *NJA 1995 s. 661*. I fallet hade en butiksranare skjutits av en butiksägare som saknade nödvärnsrätt. HD ansåg att rånaren inte hade utsatts för en kränkning av den personliga integriteten på grund av hans medverkan i rånet. En liknande bedömning angående den skadelidandes beteende gjordes i *NJA 2013 s. 569*. Två 15-åriga pojkar hade haft sex med en 13-årig flicka och fällts för sexuellt utnyttjade av barn, men eftersom handlingarna hade varit frivilliga och drivande även från flickans sida, ansågs inte flickan ha kränkts så allvarligt att hon hade rätt till kränkingsersättning. I dessa två fall har kränkingsbegreppet fått en

---

⁴³ Prop. 2000/01:68 s. 49-50.

⁴⁴ Prop 2000/01:68 s. 65.

⁴⁵ Prop. 2000/01:68 s. 65-66.

begränsad innebörd, då det även här var fråga om att det skett faktiska brott enligt svensk lag, men som ändå inte gav rätt till kränkingsersättning.

I lagmotiven framhålls också att vissa yrkesgrupper behöver räkna med angrepp i arbetet och att det därför, i deras yrkesutövning, krävs lite mer för att en allvarlig kränkning ska föreligga i de fallen. Sådana yrkesgrupper är poliser och vissa anställda inom kriminalvården och psykiatrin. Personer i sådana yrkesgrupper ska dock inte behöva utstå med vilka angrepp som helst. Enligt propositionen ska man inte behöva tåla en kränkning som direkt angriper den privata sfären, exempelvis att bli spottad i ansiktet.⁴⁶ Detta har även prövats i praxis, bland annat i *NJA 2005 s. 738*. I fallet hade skadevållaren spottat en polis i ansiktet, vilket polisen fick kränkingsersättning för. Motsatt utgång blev det i *NJA 2012 s. 711*, då en person när han avvisats från en restaurang hade hotat och utövat våld mot en ordningsvakt. HD ansåg att beteendet ordningsvakten hade bemötts med var av sådant slag som han i tjänsten fick anses ha mental beredskap för, och därför ansågs ingen allvarlig kränkning av hans personliga integritet ha gjorts. Här är praxis med andra ord motstridig.

I ett annat hovrättsfall har det klarlagts att det faktum att en misshandel rubriceras som ”ringa” ändå kan innebära att en kränkning är tillräckligt allvarlig. I *RH 2013:19* hade en fotbollsspelare slagit till en domare efter att ha fått rött kort. Eftersom våldet hade utövats inför publik och utgivandet av det röda kortet hade direkt samband med domarens uppgifter i egenskap av fotbollsdomare, ansågs han i både tingsrätt och hovrätt att vara berättigad kränkingsersättning. Även detta kan anses vara motstridig praxis i förhållande till *NJA 2012 s. 711*. Sammanfattningsvis kan det därför konstateras att praxis kring allvarlighetsrekvisitet ofta är motstridig och ibland ger kränkingsbegreppet ett snävt eller brett omfång.

---

⁴⁶ Prop. 2000/01:68 s. 66.

4 Den juridiska diskussionen

Ovan har gällande rätt kring kränkingsersättningen i 2 kap 3 § SkL utretts. Som tidigare har nämnts, har bestämmelsen utsatts för kritik. Detta kapitel kommer att redogöra för några av de vanligast förekommande argumenten och åsikterna som har förekommit i den juridiska diskussionen kring paragrafen.

4.1 Upprättelse

Ett uppenbart argument för dagens bestämmelse är att det går att få upprättelse när man genom ett brott har blivit kränkt. I förarbetena till skadeståndslagen framhålls att även om en kränkning inte ”försvinner” bara för att den ersätts i pengar, så kan ersättningen lindra verkningarna av kränkningen och därmed bidra till att återställa självrespekten och självkänslan hos den skadelidande.⁴⁷ Man kan dock mena att det inte alls finns någon garanti för att en ersättning bidrar till att det går att återställa självrespekten och självkänslan.

4.2 Värderingssvårigheter och motiveringsbrister

Ett vanligt argument emot bestämmelsen är svårigheten att värdera och ersätta den skadelidande.⁴⁸ Frågan som uppkommer är vad det egentligen är som ska ersättas och om det på ett legitimt sätt går att översätta en kränkning till pengar. Schultz pekar på problemet i att domstolar kan göra skönsmässiga beloppsbestämningar utan tydliga motiveringar och menar att detta är ett rättssäkerhetsproblem. I *NJA 2007 s. 540*, som ovan har behandlats, yrkade käranden på 75 000 kronor och HD bestämde

---

⁴⁷ Prop. 2000/01:68 s. 48.

⁴⁸ Dahlstrand, 2012, s. 67.

ersättningen till 50 000 kronor, utan att hänvisa till brottsoffermyndighetens praxis, tidigare avgöranden eller något liknande. Den enda motiveringen som anfördes var att det var skäligt med hänsyn till gärningarnas art. För att lösa värderingssvårigheterna, menar Schultz att det bör utvecklas schabloner och generella hållpunkter för beloppsbedömningen. Han menar också att sådana schabloner bör utvecklas gällande själva skadeståndet i sig också.⁴⁹ Även Håkan Andersson har diskuterat avsaknaden av motiveringar i rättspraxis och menar att det kan bero på att HD inte vill riskera att inför framtida rättsfall bli inlåsta i sin tidigare argumentation.⁵⁰

4.3 Skadeståndsrättsliga principer

Bestämmelsen kan också kritiseras då den går emot vad som ofta räknas som skadeståndsrättsreglernas grundprincip att den som ansvarar för en orsak till en skada är skyldig att reparera denna skada. Anledningen att kränkingsbestämmelsen inte följer denna princip är att ingen hänsyn måste tas till konsekvenserna av den kränkande gärningen, utan det är kränkningen i sig som ska bedömas. Det gör att ett likhetstecken sätts mellan kränkingsbegreppet och skaderekvisitet, vilket sätter den vanliga skadeståndsrättsliga kausalitetsbedömningen ur spel.⁵¹

Ytterligare ett argument emot dagens utformning är att skadeståndsrätten ska fokusera på att ersätta offret och inte straffa gärningsmannen, vilket är den grundläggande skiljelinjen mellan skadeståndsrätt och straffrätt. Schultz menar att kränkingsbegreppet inte passar in i skadeståndsrätten eftersom begreppet fokuserar för mycket på gärningsmannen.⁵²

---

⁴⁹ Schultz, 2008, s. 42-44.

⁵⁰ Andersson, Håkan, *Kränkingsersättning – spott och spe för yrkespersoner*, Infotorg, 2005-12-21.

⁵¹ Schultz, 2008, s. 31-36.

⁵² Schultz, 2008, s. 26.

5 Analys och slutsatser

Ovan har jag redogjort för kränkningersättningens framväxt, dagens gällande rätt och några viktiga argument i debatten kring paragrafen. I detta kapitel kommer jag att analysera vissa punkter som är relevanta för uppsatsens frågeställningar.

5.1 Uppkomst och utveckling

För att förstå dagens omfattning av bestämmelsen är det viktigt att känna till utvecklingen. Uppsatsens *första* frågeställning handlade därför om hur dagens bestämmelse om kränkningersättning i 2 kap 3 § SkL har uppkommit och utvecklats. Bestämmelsen om kränkningersättning är inget modernt påfund, utan för att beskriva utvecklingen behöver man gå ända tillbaka till medeltiden. Idéer om att få upprättelse vid kränkningar utvecklades då från att innebära en rätt till hämnd till mer utvecklade botsystem i de gamla landskapslagarna. Nästa viktiga hållpunkt är då skadeståndsreglerna hamnade i SL och det dröjde till 1972 innan vi fick en skadeståndslag. Slutsatsen som kan dras av den historiska tillbakablicken är framför allt att bestämmelsen har utvecklats till att bli alltmer omfattande.

5.2 Dagens kränkningersättning

Uppsatsens *andra* frågeställning handlade om i vilka situationer kränkningersättning idag utgår. Kränkningersättning ska enligt 2 kap 3 § SkL utgå när någon allvarligt har kränkt någon annan genom ett brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära. Det som ska ersättas är enligt paragrafen den skada som kränkningen innebär. Den skadan ska bedömas utifrån objektiva kriterier. 5 kap 6 § SkL innehåller riktlinjer, men en samlad bedömning ska också göras från fall till fall. Slutsatsen blir att kränkningersättning idag kan utgå vid många olika typer

av brott och att bedömningen kring allvarlighetsrekvisitet och kränkingsrekvisitet varierar beroende på omständigheter i enskilda fall.

5.3 Godtyckliga bedömningar

Den *tredje* frågeställningen behandlade hur stor möjlighet domstolarna har att göra godtyckliga bedömningar. Riktlinjer för bedömningar finns i 5 kap 6 § SkL, men även i förarbeten, där det bland annat framhålls att etiska och sociala värderingar ska vara avgörande och att det framför allt är en bedömning utifrån objektiva kriterier som ska göras. Däremot framkommer det uttryckligen i förarbetena att domstolarna får ta hänsyn till den drabbades upplevelse, vilket ger domstolarna ett stort utrymme för fri bedömning. Dessutom är de riktlinjer som finns i 5 kap 6 § SkL inte uttömmande och det finns inte heller några restriktioner kring vilka objektiva kriterier som domstolen får ta hänsyn till. Förarbetsuttalandena om att etiska och sociala värderingar ska vara avgörande innebär att domstolarna själva får avgöra vilka sådana värderingar som finns i samhället. Förarbetena lämnar det också uttryckligen upp till domstolarna att själva avgöra de exakta gränserna för vilka brott som ska omfattas. Sammantaget gör allt detta att domstolarna har mycket få riktlinjer och en mycket stor möjlighet att göra skönsmässiga bedömningar.

Domstolarna har också i praktiken gjort en hel del skönsmässiga bedömningar, vilket har lett till en motstridig praxis. HD har bestämt att även tillräckligt oaktsamma brott idag kan omfattas, vilket har godtagits i senare lagändringsförarbeten. Jag anser att den gränsdragningen är mycket oklar. HD kom i *NJA 2012 s. 358* fram till att passageraren som fick sin arm amputerad inte skulle få kränkingsersättning, eftersom den berusade skadevållaren inte medvetet hade tagit någon risk att någon skulle skadas. Däremot ansåg de att polismannen som blev skadad då en skadevållare på grund av oaktsamhet körde in i bildörren han stod bakom i *NJA 2007 s. 572* skulle ha kränkingsersättning. Dessa två domars motstridighet är en uppenbar följd av domstolarnas skönsmässiga bedömning. En annan

domstol hade lika väl kunnat göra en motsatt bedömning i båda fallen. Anledningen till att polismannen skulle ha större rätt till kränkingsersättning än personen som blev av med sin arm är oklar. Även att den skadelidande i *NJA 2012 s. 358* förnekades kränkingsersättning när det exempelvis kan utgå vid inbrott då personerna inte ens befinner sig i huset menar jag är ologiskt och oproportionerligt.

Att nu även förmögenhetsbrott och vissa oaktsamhetsbrott kan omfattas gör att kränkingsbegreppet i vissa fall har en vid innebörd. Det kan uppfattas som mer logiskt att främst uppsåtliga handlingar ska omfattas av bestämmelsen. Därför hade det varit både intressant och viktigt att se tydligare utredningar i förarbeten om varför även vissa oaktsamma handlingar ska omfattas och var den exakta gränsen ska gå.

Även vad gäller allvarlighetsbedömningen anser jag att rättsläget är oklart. Att en polisman som blir spottad i ansiktet får kränkingsersättning, men att en ordningsvakt ska behöva tåla hot och våld är väldigt motstridigt. Dessutom anser jag att visa domar, bland annat *T 621-12* då mannen dömdes för sexuellt ofredande efter att ha erbjudit en kvinna pengar för sexuella tjänster, är orimliga. Det är ett faktiskt brott som har begåtts, som mannen har blivit dömd för, men ändå räknas inte brottet som tillräckligt allvarligt. I förhållande till andra domar, där kränkingsersättning exempelvis har utgått då en polisman blev spottad i ansiktet, blir denna snäva innebörd av kränkingsbegreppet märklig.

5.4 För- och motargument

Den *fyärde* och sista frågeställningen behandlade vilka för- och motargument som har framförts i den juridiska diskussionen kring paragrafen. Vissa menar att bestämmelsen är bra, då ersättningen kan lindra verkningarna och återställa självrespekt och självkänsla, medan andra motsätter sig bestämmelsen och menar att det inte finns några garantier för det. Visserligen är det sant att det inte finns några garantier, men det finns

aldrig hundra procentiga garantier för att en rättsregels syften verkligen uppfylls. Jag anser att kränkingsersättningen har ett viktigt och betydelsefullt symboliskt syfte – den är ett bra sätt för samhället att uttrycka att människan har vissa grundläggande värden och en grundläggande integritet som ska vara okränkbar.

Det faktum att HD i *NJA 2007 s. 540* utdömde kränkingsersättning fastän någon skada i vanlig skadeståndsrättslig mening inte hade uppkommit satte visserligen den vanliga skadeståndsrättsliga kausalitetsbedömningen ur spel. Det är ganska absurt att kränkingsersättning teoretiskt kan utgå även om en skada inte i egentlig mening har skett. Samtidigt går det inte att förneka att flickan i rättsfallet utsattes för en kränkning när hon blev utsatt för de sexuella övergreppen, även om hon inte var medveten om det. Tingsrättens och hovrättens bedömningar i detta rättsfall är därför enligt mig felaktiga. Av denna anledning anser jag inte att bestämmelsen är felkonstruerad, utan snarare väldigt viktig. Att det blir en mer symbolisk ersättning än vad det i verkligheten faktiskt ersätter en uppkommen skada behöver inte vara något negativt, utan jag anser att det är positivt ur en preventiv synvinkel med en symbolisk upprättelse. Rättsfallet exemplifierar dock tydligt behovet av tydligare riktlinjer kring hur paragrafen ska tolkas, eftersom HD gjorde en helt annan tolkning än tingsrätten och hovrätten av precis samma paragraf.

Liksom bland annat Schultz anser jag att det är väldigt svårt att värdera och ersätta den skadelidande. För att förtydliga rättsläget kan det därför vara bra om det går att införa någon typ av schabloner eller hållpunkter, framför allt när beloppsbedömningen ska göras. Att HD i *NJA 2007 s. 540* beslutade att ge den treåriga flickan rätt till kränkingsersättning på 50 000 kronor, då 75 000 kronor var yrkat, utan någon tydlig motivering, skapar en hel del frågetecken. Kanske tyckte de att 75 000 var för mycket i jämförelse med andra belopp som dömts ut i tidigare rättsfall, men det är inte heller omöjligt att de faktiskt till viss del höll med tingsrätten och hovrätten i deras bedömning kring att faktisk skada inte hade uppkommit och på grund av det ansåg att skadeståndet borde sättas ner. Därför är det enligt mig av vikt att

domstolarna motiverar sina domar mycket bättre, för även om de riskerar att ”låsa in sig” med utförliga rättsliga argument, så skapar det en mer rättssäker lagstiftning.

Argumentet att dagens utformning tar sikte på gärningsmannen istället för offret, vilket strider emot grundläggande skadeståndsprinciper, håller jag inte helt med om. Visserligen uppmärksammas gärningen i sig mer än uppkommen skada, men syftet kan ändå anses vara att ge upprättelse till brottsoffret. Så länge det inte enbart är en bestraffande åtgärd för gärningsmannen, tycker jag därför inte att det har någon betydelse att fokus ligger även på gärningsmannen. De svenska skadeståndsreglerna står generellt sett väldigt nära de straffrättsliga, vilket har sin historiska förklaring, men det betyder inte att reglerna är odugliga, så länge distinktionen mellan straffrättens och skadeståndsrättens syften upprätthålls.

5.5 Sammanfattande slutsats

Jag är av uppfattningen att kränkingsersättning ska kunna utgå om den uppfyller sitt syfte. Tyvärr är syftet med ersättningen något som borde ha diskuterats mer och framlagts tydligare i förarbetena. En anledning till den bristande diskussionen kring syftet kan vara att de bakomliggande idéerna har funnits så länge i svensk rätt och därmed är så inrotade i vår rättskultur att de är svåra att definiera. Med senare tidens ökade användning i samhället av ordet kränkning kan tydligare syften och riktlinjer vara nödvändiga för att skapa klarhet, då kränkingsbegreppet idag är för oklart och domstolarnas stora möjlighet till skönsmässig bedömning leder till en väldigt varierande tolkning i praxis. Det bör dock avslutningsvis poängteras att inga alltför strikta riktlinjer naturligtvis bör finnas heller, då ett rättssäkert samhälle ändå kräver att det finns ett visst utrymme till fri tolkning för att förhindra att kränkningar som ”borde” omfattas riskerar att hamna utanför paragrafens omfång.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Lagar

brottsbalken (1962:700)

brottsskadelag (1978:413)

lag (2001:732) om ändring i skadeståndslagen

skadeståndslagen (1972:207)

Propositioner

Prop. 1972:5 Förslag till skadeståndslag m.m.

Prop. 1975:19 Lagstiftning om skydd mot avlyssning.

Prop. 1985/86:98 Om invandrapolitiken.

Prop. 2000/01:68 Ersättning för ideell skada.

Statens offentliga utredningar

SOU 1992:84 Ersättning vid kränkning genom brott.

Litteratur

Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland, Skadeståndslagen: en kommentar, 4., [bearb. och aktualiserade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011.

Dahlstrand, Karl, *Kränkning och upprättelse: en rättssociologisk studie av kränkingsersättning till brottsoffer*, Lunds universitet, Lund, 2012.

Friberg, Sandra, *Kränkningersättning: skadestånd för kränkning genom brott*, Iustus, Uppsala, 2010.

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 8., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010.

Schultz, Mårten, *Kränkning: studier i skadeståndsrättslig argumentation*, Jure, Stockholm, 2008.

Artiklar

Andersson, Håkan, *Kränkningersättning – spott och spe för yrkespersoner*, InfoTorg, Stockholm, 2005-12-21.

Andersson, Håkan, *Kränkningersättningens utvidgning – vad kan man (inte) bli kränkt av*, InfoTorg, Stockholm, 2011-02-07.

Elektroniska källor

Brottsoffermyndigheten, *Om brottsskadeersättning*, hämtad den 24 maj 2014 från <http://www.brottsoffermyndigheten.se/default.aspx?id=1734>

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1995 s. 661

NJA 1997 s. 315

NJA 1997 s. 572

NJA 2005 s. 738

NJA 2007 s. 540

NJA 2011 s. 3

NJA 2012 s. 385

NJA 2012 s. 711

NJA 2013 s. 569

Hovrätten

Hovrätten för övre Norrland, dom 2013-08-29, målnummer T 621-12

RH 2013:19